

L. D. a P. K. proti Bulharsku, rozsudek ze dne 8. 12. 2016

Stěžovatel: L. D. a P. K.

Žalovaný stát: Bulharsko

Číslo stížnosti: 7949/11 a 45522/13

Datum: 08.12.2016

Článek Úmluvy: čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: aktivní legitimace, otcovství, respektování rodinného života, respektování soukromého života, určení otcovství

Český právní řád: čl. 10 odst. 2 a čl. 32 Listiny základních práv a svobod § 776–793 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Významnost: 2

Autorský komentář:

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva je pro Českou republiku zajímavý zejména proto, že problematika popírání otcovství muži, kteří tvrdí, že jsou biologickým otcem dítěte, zůstává v České republice aktuální. Právní situace putativních otců dětí, k nimž otcovství uznal jiný muž, v Bulharsku je obdobná, jako byla v České republice do přijetí zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Popěrné oprávnění v případě, že bylo otcovství dítěte určeno souhlasným prohlášením, měli podle ustanovení § 61 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, účinného do 31.12.2013, pouze právní otec dítěte a matka dítěte. Dále pak měl možnost otcovství popírat též nejvyšší státní zástupce, a to buď tehdy, uplynula-li lhůta některému z rodičů a vyžadoval-li to zájem dítěte (§ 62 zákona o rodině), nebo též tehdy, pokud lhůty dosud neuplynuly, pokud právní otec nemohl být biologickým otcem dítěte, popření bylo ve zřejmém zájmu dítěte a popření otcovství bylo v souladu s ustanoveními zaručujícími základní lidská práva (§ 62a zákona o rodině). Obdobně jako je tomu v komentovaném rozsudku, také v České republice bylo však popírání otcovství nejvyšším státním zástupcem v praxi spíše neobvyklé a proti postupu nejvyššího státního zástupce nebylo možné se bránit soudní cestou (k tomu srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 5.8.2011 sp. zn. IV. ÚS 2039/11).

Rekodifikace občanského práva přinesla dílčí změny také v úpravě popírání otcovství. Ustanovení § 790 a 791 občanského zákoníku ponechávají popěrné oprávnění opět pouze matce dítěte a právnímu otci. Nově však bylo popěrné oprávnění odejmuto nejvyššímu státnímu zástupci a naopak ustanovení § 793 občanského zákoníku stanoví možnost soudu zahájit řízení o popření otcovství i bez návrhu, a to za stejných podmínek, jako stanovilo ustanovení § 62a zákona o rodině (vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte, mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva a právní otec nemůže být biologickým rodičem dítěte). Vzhledem ke krátké dosavadní účinnosti této právní úpravy nelze dosud na využití tohoto institutu v praxi příliš usuzovat.

Český Nejvyšší soud se zabýval obdobným případem ve svém rozsudku ze dne 14.7.2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010, v němž uvedl, že platná právní úprava vychází při určování mateřství z přirozenoprávních základů. A dále též uvedl, že právní úprava, která nestanoví popěrné oprávnění putativnímu otci, sleduje legitimní zájem na zajištění právní jistoty rodinných vztahů a ochraně zájmů dítěte. Tyto závěry lze aplikovat také na novou právní úpravu, která nadále nepočítá s popěrným oprávněním putativních otců. Ústavní stížnost směřující proti citovanému rozsudku byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 22.3.2011, sp. zn. IV. ÚS 2851/10.

K problematické právní úpravě popírání otcovství putativním otce se nedávno vyjádřil též Ústavní soud, který řešil předloženou ústavní stížnost biologického otce, který se nemohl domoci popření otcovství manžela matky dítěte, který byl v rodném listě dítěte zapsán na základě tzv. první domněnky otcovství (viz ustanovení § 776 občanského zákoníku). Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 25.5.2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16, uvedl, že domnělý biologický otec nemůže podle stávající právní úpravy žalobou zpochybnit otcovství právního otce, měl by však mít možnost dosáhnout alespoň styku s dítětem. Tento nálezn však, pokud jde o postavení putativní otců, spíše přináší více nových otázek než odpovědí.

(Zpracoval JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

Oba stěžovatelé jsou muži, kteří se v Bulharsku snažili domoci určení jejich otcovství k dětem, o nichž tvrdili, že jsou jejich biologickými otci. K těmto dětem však již dříve uznali souhlasným prohlášením otcovství jiní muži.

Stížnost č. 7949/11

První stěžovatel udržoval poměr v letech 2007 až 2010 se ženou, paní I., která je matkou dítěte, o němž první stěžovatel tvrdí, že je jeho otcem. Paní I. otěhotněla v lednu roku 2010, v dubnu téhož roku se rozhodla, že půjde na potrat, avšak zákonná lhůta pro podstoupení potratu již uplynula. Po celou dobu těhotenství paní I. tvrdila prvnímu stěžovateli, že je otcem dítěte, a ten proto provedl stavební úpravy v bytě, aby tam mohlo dítě bydlet, a platil ženě výdaje spojené s těhotenstvím.

V průběhu těhotenství paní I. přerušila s prvním stěžovatelem osobní kontakt a nadále s ním komunikovala pouze telefonicky. Sdělila mu, že po návštěvě lékaře byl termín porodu nově vypočítán na listopadu a později datum opět změnila až na prosinec. První stěžovatel měl však pochyby o pravdivosti těchto údajů, a proto si najal soukromého detektiva, aby ženu našel, a zároveň oznámil policii, že se obává, aby se dítě nestalo předmětem obchodu. Na základě těchto kroků zjistil, že paní I. porodila dne 12.10.2010 dceru K., ke které uznal otcovství muž V.

První stěžovatel se proto dne 1.12.2010 obrátil na státní zastupitelství a na Národní agenturu na ochranu dětí. Oba orgány provedly šetření a státní zastupitelství věc uzavřelo s tím, že nedošlo ke spáchání trestného činu, a územní ředitelství orgánu sociální ochrany věc uzavřelo s tím, že dítě má u pana V. a jeho ženy zajištěny všechny materiální, citové i výchovné potřeby.

První stěžovatel proto podal dne 22.12.2010 návrh na popření otcovství pana V. a na určení svého otcovství k nezletilé. Jeho návrh byl odmítnut dne 15.7.2011 pro nedostatek aktivní legitimity. Rozhodnutí bylo potvrzeno odvolacím soudem a následně též kasačním soudem.

Mezitím dne 25.5.2011 podalo taktéž státní zastupitelství žádost o zneplatnění uznání otcovství k nezletilé panem V. V reakci pan V. informoval soud, že došlo k osvojení dítěte jeho manželkou. Dne 15.9.2011 státní zástupkyně, která věc vyřizovala, vzala návrh zpět a řízení proto bylo dne 22.6.2012 zastaveno. Proti tomuto rozhodnutí podalo odvolání státní zastupitelství, avšak odvolací soud i

kasační soud rozhodnutí potvrdily a uvedly, že v případě zpětvzetí nelze v řízení pokračovat a nelze brát v úvahu žádné okolnosti případu, včetně zájmu dítěte.

V roce 2015 podal první stěžovatel návrh k soudu na konstatování neplatnosti souhlasného prohlášení o určení otcovství učiněného panem V. a určení jeho vlastního otcovství k nezletilé. Jeho návrh soud dne 10.6.2016 odmítl s odůvodněním, že první stěžovatel nemá aktivní legitimaci k podání takového návrhu. Rozhodnutí bylo potvrzeno odvolacím soudem. Kasační stížnost prohlásil kasační stížnost prvního stěžovatele za nepřijatelnou a k jeho námitce, že soudy postupovaly v rozporu s čl. 8 Úmluvy, uvedl, že z judikatury Soudu nelze dovodit, že by z čl. 8 plynula povinnost umožnit putativnímu otci domoci se určení svého otcovství.

Stížnost č. 45522/13

Druhý stěžovatel v letech 2009 až 2010 udržoval vztah s jednou ze svých kolegyní, paní R. Poté, co jejich vztah v březnu roku 2010 skončil, druhý stěžovatel odešel ze zaměstnání a s paní R. přerušil veškerý kontakt. V prosinci roku 2010 se dozvěděl, že porodila syna T. a že otcovství k němu uznal pan S., který byl zapsán do rodného listu.

V následujícím měsíci paní R. umožnila provedení testu DNA, který prokázal, že druhý stěžovatel je otcem nezletilého. Ten proto dne 21.10.2011 podal k soudu návrh na popření otcovství pana S. a určení svého otcovství. Jeho návrh byl odmítnut z důvodu nedostatku aktivní legitimace. Rozhodnutí bylo potvrzeno odvolacím soudem. Jeho kasační stížnost, v níž argumentoval zejména čl. 8 Úmluvy, byla prohlášena za nepřijatelnou.

Paní R. se v letech 2012 a 2013 dvakrát obrátila na státní zastupitelství, kde si stěžovala, že ji druhý stěžovatel obtěžuje, a dožadovala se jeho nucené hospitalizace na psychiatrii.

III. KOMPARATIVNÍ STUDIE

36. Shrnutí podstatných závěrů komparativní studie právních řádů členských států je obsaženo v rozsudcích Soudu ve věci Ahrens proti Německu (č. 45071/09, 22.3.2012, § 27–28) a Kautzor proti Německu (č. 23338/09, 22.3.2012, § 37–39). Vyplývá z něj, že z 26 států, které byly do studie zahrnuty, 17 povoluje putativnímu otci popřít otcovství založené cestou souhlasného prohlášení o uznání otcovství. V některých případech byla tato možnost limitována určitou lhůtou. V některých zemích, které obecně popření umožňují, nebylo popření možné tehdy, pokud založené právní otcovství odpovídá rodinné a sociální realitě (např. v Německu, viz Ahrens, cit. výše, § 25), nebo tehdy, trval-li rodinný vztah (trvající stav) po určitou dobu (např. ve Francii a ve Španělsku). Devět států vůbec možnost putativního otce popřít otcovství založené souhlasným prohlášením nestanoví.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

1. KE SPOJENÍ STÍŽNOSTÍ
2. S ohledem na podobnosti mezi stížnostmi č. 7949/11 a č. 45522/13, pokud jde o zásadní otázky, které předkládají, Soud dospěl k závěru, že je na místě spojit tyto stížnosti ke společnému projednání.
3. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY
4. Stěžovatelé kritizují nemožnost popřít otcovství založené souhlasným prohlášením o určení otcovství k dětem, o nichž se domnívají, že jsou jejich biologickými otci, a nemožnost založit k nim vztah právního otcovství, což považují za porušení jejich práva na respektování soukromého a rodinného života chráněného čl. 8 Úmluvy. Dovolávají se také svého práva na přístup k soudu garantovaného čl. 6 a druhý stěžovatel dále odkazuje také na čl. 13. Soud je

toho názoru, že je na místě posoudit vznesené námitky toliko pouze z pohledu čl. 8 Úmluvy, který stanoví, že:

- „1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“
3. Podání stran
4. Vláda
5. Vláda v první řadě namítá, že stěžovatelé nevyčerpali veškeré dostupné vnitrostátní prostředky nápravy, které jim byly k dispozici.
6. Pokud jde o prvního stěžovatele, vláda uvádí, že si byl vědom těhotenství matky dítěte a že měl možnost uznat otcovství k dítěti ještě před jeho narozením v souladu s ustanovením čl. 64 odst. 1 zákona o rodině. Je toho názoru, že první stěžovatel měl dále možnost uznat otcovství také po narození dítěte, dokud tak neučinil jiný muž. Dodává, že za předpokladu, že by matka uznání otcovství bránila, měl možnost obrátit se na soud.
7. Pokud jde o druhého stěžovatele, vláda zdůrazňuje, že měl možnost se obrátit na územní ředitelství orgánu sociální pomoci nebo na státní zastupitelství a tyto orgány mohly následně podat žalobu na popření otcovství z důvodu lživého prohlášení o otcovství. Připomíná přitom, že tyto orgány musí při výkonu svých pravomocí chránit nejlepší zájem dítěte a spravedlivou rovnováhu mezi zájmy nezletilého dítěte a putativního otce.
8. Vláda dále uvádí, že vztah mezi stěžovateli a dětmi, o nichž tvrdí, že jsou jejich biologickými otci, nemůže být kvalifikován jako „rodinný život“ ve smyslu čl. 8 Úmluvy. Podle něj nebyl příbuzenský vztah ani v jednom z případu založen a stěžovatelé ani nežijí s matkami dětí a nemají žádný kontakt s dětmi. Jakkoliv vláda připouští, že možnost muže uznat otcovství ke svému biologickému dítěti spadá do rozsahu práva na soukromý život, vláda zdůrazňuje, že v těchto případech byla zachována spravedlivá rovnováha mezi zájmy stěžovatelů a ostatních zúčastněných osob. Uvádí, že státy požívají širokého prostoru pro uvážení, pokud jde o právní úpravu otázek spojených s příbuzenstvím a osobním statutem. Dodává, že národní právní řád omezuje možnost popřít právní vztah příbuzenství tak, že stanoví lhůty pro popření otcovství a okruh osob, které se mohou popření domáhat, a to v souladu s nejlepším zájmem dítěte a zájmem na stabilitě rodinných poměrů.
9. Vláda připomíná svou argumentaci předloženou ve vztahu k námitce nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy. Zdůrazňuje, že první stěžovatel měl možnost provést prohlášení o určení otcovství, které by nepodléhalo souhlasu matky, již před narozením dítěte, a to na rozdíl od situace otce ve věci Rózański proti Polsku (č. 55339/00, 18.5.2006), v níž Soud shledal porušení čl. 8 Úmluvy. Upřesňuje, že v případě, že by matka s uznáním otcovství nesouhlasila, měl stěžovatel možnost podat návrh na určení otcovství k soudu. Pokud tedy stěžovatel opomněl zavčas uznat otcovství k dítěti, sám se dostal do situace, na kterou si stěžuje. Vláda uvádí, že stěžovatel si mimo jiné nenechal vyhotovit test otcovství a jeho tvrzení ohledně jeho biologického rodičovství tak nejsou nikterak prokázána.
10. Pokud jde o druhého stěžovatele, vláda uvádí, že taktéž opomněl provést prohlášení o určení otcovství před narozením dítěte a že v případě nesouhlasu matky s uznáním otcovství mohl také on podat návrh na určení otcovství k soudu. Upřesňuje, že tvrzení druhého stěžovatele, že si nebyl vědom těhotenství matky dítěte, nebylo v řízení nikterak prokázáno. Dále uvádí, že druhý stěžovatel měl možnost obrátit se buďto na orgán sociální pomoci, nebo na státní zastupitelství, tedy na orgány, které mají možnost podat návrh na zneplatnění sporného určení otcovství podle čl. 66 odst. 5 zákona o rodině. Na druhou stranu návrh stěžovatele na určení otcovství, který podal k soudu, aniž by však předtím bylo zneplatněno určení otcovství jiného

muže, byl od počátku odsouzen k neúspěchu a byl proto správně odmítnut soudy, neboť stěžovatel nebyl osobou oprávněnou podat takový návrh podle čl. 71 zákona o rodině.

11. První stěžovatel (stížnost č. 7949/11)
12. První stěžovatel ve své replice k vyjádření vlády uvedl, že v Bulharsku není běžné uznávat otcovství k dítěti před jeho narozením, neboť tato možnost je předvídaná spíše pro případy, kdy je otec například vážně nemocen a je tedy třeba zajistit určení otcovství k ještě nenarozenému dítěti. Dodává, že nemohl rozumně předvídat události, které následovaly, a neměl tak důvod podniknout kroky k uznání otcovství před narozením dítěte. Uvádí, že v každém případě, i kdyby byl otcovství uznal předvídaným způsobem, bylo by pro matku dítěte snadné za použití příslušných ustanovení zákona o rodině bránit takovému uznání a zároveň umožnit uznání otcovství jinému muži, což by ve svém důsledku vedlo ke stejné situaci.
13. Jádrem stížnosti prvního stěžovatele je námitka, že ustanovení národního právního řádu mu znemožňují založit první vztah otcovství a rozvíjet vztah s dítětem, o němž se domnívá, že je jeho biologickým otcem. Přitom dodává, že mu nemůže být dána k tíži neexistence kontaktů s dítětem a nemůže být z tohoto důvodu vyloučeno použití čl. 8 Úmluvy, neboť právě nemožnost kontaktu s dítětem je předmětem jeho stížnosti k Soudu.
14. První stěžovatel zdůrazňuje, že stát nezachoval spravedlivou rovnováhu mezi jednotlivými zájmy, které jsou zde ve hře, neboť předmětná ustanovení národního právního řádu automaticky privilegují již učiněné uznání otcovství na úkor možnosti biologického otce uznat otcovství. Podle jeho názoru nic neumožňuje učinit závěr o tom, že by taková situace chránila nejlepší zájem dítěte. Možnost stěžovatele založit vztah právního otcovství by totiž dítě neochuzovala o příbuzenský vztah, ale právě naopak, a bylo by v zájmu dítěte znát svého biologického otce a být jím vychováváno. Nadto se první stěžovatel domnívá, že současná právní úprava ponechává prostor pro zneužívající jednání ze strany matky, která chce zamezit biologickému otci v založení právního vztahu otcovství, nebo ze strany třetích osob, které využijí postup uznání otcovství, aby tak obešly proces osvojení.
15. První stěžovatel uvádí, že systém, který zbavuje biologického otce jakékoliv možnosti založit právní vztah příbuzenství k dítěti, nemůže být považován za odůvodněný. Tvrdí, že možnost státního zastupitelství a územního ředitelství orgánu sociální pomoci popírat otcovství nemůže být považována za dostatečnou pro konstatování naplnění závazků státu podle čl. 8 Úmluvy, neboť tento prostředek nápravy není přímo dostupný tomu, kdo tvrdí, že je biologickým otcem. Upřesňuje přitom, že podání návrhu je plně v diskreci těchto orgánů a že neexistuje žádná právní úprava, která by stanovila způsob, jakým má být tato diskreční pravomoc vykonávána. Uvádí, že on sám se na státní zastupitelství obrátil, nicméně to se rozhodlo jeho případem nezabývat, aniž by mu poskytlo jakékoliv odůvodnění a aniž by vzalo v úvahu jeho zájmy.
16. Druhý stěžovatel (stížnost č. 45522/13)
17. Druhý stěžovatel uvádí, že zamýšlel popřít založené otcovství, ale že jeho návrh soudu byl odmítnut jako nepřijatelný pro nedostatek aktivní legitimace. Pokud jde o možnost, předestřenu vládou jakožto nevyužitý prostředek nápravy, obrátit se na územní ředitelství orgánu sociální pomoci nebo státní zastupitelství s požadavkem na podání návrhu na zneplatnění uznání otcovství, uvádí, že takový návrh nepředstavuje účelný prostředek nápravy, neboť mu není přímo dostupný a závisí na diskrečním rozhodnutí těchto orgánů, zda se rozhodnou takový návrh podat nebo nikoliv. Nadto uvádí, že tyto orgány nemají pravomoc jednat jménem putativního otce dítěte nebo hájit jeho zájmy a že mohou hájit pouze zájmy dítěte a dodržování zákonů. Dodává, že provedení tohoto procesu je navíc v praxi náročné a že lhůta pouhý jeden rok od prohlášení o uznání otcovství a nikoliv od vydání rodného listu ponechává biologickému otci jen velmi málo času na jednání.
18. Druhý stěžovatel dále uvádí, že neexistence jeho společného života s matkou dítěte nevylučuje existenci rodinného pouta s dítětem, o němž se domnívá, že je jeho biologickým otcem a které proto požívá ochrany podle čl. 8 Úmluvy. Uvádí, že národní právní řád, který nestanoví žádnou možnost popřít uznané otcovství a založit právní vztah otcovství a to i přesto, že byl vyhotoven

test, který otcovství prokazuje, jej nejen zbavuje možnosti založit právní vztah příbuzenství k dítěti, ale také možnosti být s dítětem v kontaktu a mít s ním jakýkoliv vztah, protože matka dítěte odmítá jakékoliv jeho snahy v tomto směru. Stěžovatel dodává, že dítě je momentálně vychováváno svou matkou, muž, který je jeho právním otcem, o něj nejeví zájem, avšak jeho otcovství brání založení právního vztahu se skutečným otcem a navázání jakéhokoliv vztahu mezi stěžovatelem a nezletilým dítětem.

19. Posouzení Soudem

20. K přijatelnosti

21. Soud konstatuje, že námitka nevyčerpání domácích prostředků nápravy vznesená vládou je úzce spojena se samotným jádrem stížností stěžovatelů podle čl. 8 Úmluvy, když namítají, že jim domácí právní řád neumožňuje založit právní vztah otcovství. Je tedy vhodné zabývat se touto námitkou společně se samotným jádrem stížnosti.

22. Konstatuje, že stížnosti nejsou zjevně neopodstatněné ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a že netrpí ani žádnou jinou vadou, pro které by byly nepřijatelné, Soud je prohlašuje za přijatelné.

23. K důvodnosti námitek

24. a) K aplikovatelnosti čl. 8 Úmluvy a k existenci zásahu do výkonu práv chráněných tímto ustanovením

25. Soud poznamenává, že stěžovatelé namítají porušení jejich práva na respektování soukromého a rodinného života. S přihlédnutím k okolnostem případu je Soud toho názoru, že je nezbytné nejprve vyřešit otázku, zda lze v této věci aplikovat čl. 8.

26. Připomíná, že pojem „rodinný život“ nezahrnuje pouze vztahy založené na manželství a může zahrnovat také faktické rodinné vazby osob žijících mimo manželství (Kroon a ostatní proti Belgii, stížnost č. 18535/91, 27.10.1994, § 30). Pokud to okolnosti odůvodňují, tento pojem může zahrnovat nejen již existující rodinný život, ale též vztah, který se může vytvořit mezi dítětem narozeným mimo manželství a jeho otcem. V těchto případech je třeba vzít v úvahu povahu vztahu mezi rodiči a také zájem a pouto otce k dítěti před i po jeho narození (Nylund proti Finsku, č. 27110/95, 29.6.1999; Anayo proti Německu, č. 20578/07, 21.12.2010, § 57; a Ahrens, cit. výše, § 58).

27. Pokud jde o projednávané věci, Soud připomíná, že první stěžovatel tvrdí, že po určitou dobu žil s matkou dítěte v době jejího těhotenství a byl připraven se o dítě, o němž tvrdí, že je jeho otcem, postarat po jeho narození. Poté, co bylo dítě svěřeno do péče rodiny otce, který k němu uznal své otcovství, neměl již stěžovatel možnost udržovat s dítětem jakékoliv citové vztahy. Pokud jde o druhého stěžovatele, Soud shledal, že tvrdí, že o těhotenství matky nevěděl a že se o dítěti dozvěděl teprve po jeho narození. Stěžovatel také neměl možnost se s dítětem stýkat, i když měl možnost vyhotovit test DNA, který jeho biologické otcovství prokazuje. Za těchto okolností je Soud toho názoru, že vztahy mezi stěžovatelem a dětmi nejsou takové kvality, aby bylo možno konstatovat existenci rodinného života ve smyslu čl. 8 odst. 1 Úmluvy (viz shodně Nylund, cit. výše; Ahrens, cit. výše, § 59; a Marinis proti Řecku, č. 3004/10, 9.10.2014, § 57).

28. Soud připomíná nicméně, že čl. 8 Úmluvy chrání nejen rodinný život, ale také život soukromý. Proto při několika příležitostech konstatoval, že postup uznávání nebo popírání otcovství se dotýká „soukromého života“, ve smyslu předmětného ustanovení, otce, neboť představuje významný aspekt identity člověka (Rasmussen proti Dánsku, č. 8777/79, 28.11.1984, § 33; Ahrens, cit. výše, § 60; Nylund, cit. výše; a Yildirim proti Rakousku, č. 34308/96, 19.10.1999). Soud nevidí žádný důvod, proč se od tohoto závěru odchýlit, a dospěl proto k závěru, že situace stěžovatelů spadá do rozsahu čl. 8.

29. Soud se tedy musí dále zabývat otázkou, zda nemožnost stěžovatelů domoci se uznání jejich otcovství vyústila v nedostatek respektu k jejich soukromému životu ve smyslu předmětného ustanovení.

30. Soud přitom připomíná, že pokud má čl. 8 Úmluvy především za cíl chránit jednotlivce proti neoprávněným zásahům veřejné moci, k těmto negativním závazkům se mohou přidat také

závazky pozitivní, které jsou nezbytné pro efektivní zajištění respektování soukromého života. Hranice mezi pozitivními a negativními závazky státu plynoucími z tohoto ustanovení nelze přesně určit. Nicméně aplikované principy jsou v obou případech obdobné. V obou případech je třeba přihlížet ke spravedlivé rovnováze mezi protichůdnými zájmy jednotlivce a společnosti jako celku; taktéž v obou případech požívá stát jistého prostoru pro uvážení (Kroon a ostatní, cit. výše, § 31; Mizzi proti Maltě, č. 26111/02, 12.1.2006, § 105-106; Rózański, cit. výše, § 60-61; a Nylund, cit. výše).

31. b) K dodržení článku 8 Úmluvy

32. Pokud jde o rozsah prostor pro uvážení, který musí být poskytnut státu ve věcech týkajících se otázek spojených s čl. 8, je třeba vzít v úvahu hned několik faktorů. Pokud se jedná o zvlášť významný aspekt samotné existence nebo identity jednotlivce, prostor pro uvážení ponechaný státu je omezený. Na druhou stranu pokud neexistuje konsensus mezi smluvními státy Rady Evropy, pokud jde o význam zájmu, který je ve hře nebo pokud jde o vhodné prostředky jeho ochrany, zejména pak tehdy pokud jde o případ, který vyvolává citlivé morální a etické otázky, prostor pro uvážení ponechaný státu je širší. Nadto prostor pro uvážení je obvykle široký, pokud stát musí vyvažovat jednotlivé protichůdné soukromé a veřejné zájmy nebo více práv chráněných Úmluvou (S. H. a ostatní proti Rakousku [VS], č. 57813/00, 3.11.2011, § 94 a tam citovaná rozhodnutí; dále též Ahrens, cit. výše, § 68; A. L. proti Polsku, č. 28609/08, 18.2.2014, § 68 a Mandet proti Francii, č. 30955/12, 14.1.2016, § 52). Soud dále dospěl k závěru, že státy požívají rozsáhlejšího prostoru pro uvážení v případech, kdy jde o určení právního statusu dítěte, než v případech, kdy jde o otázky kontaktu mezi dítětem a rodičem (Ahrens, cit. výše, § 70; A. L. proti Polsku, cit. výše, § 68; a Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku, č. 48494/06, 12.2.2013, § 37).

33. Pokud jde o existenci konsenzu mezi smluvními státy, vyplývá z komparativní studie, kterou má Soud k dispozici, že většina států (17 z 26) zahrnutých do studie provedené v roce 2012 povoluje, někdy však pouze za stanovených podmínek, osobě, která tvrdí, že je biologickým otcem dítěte, popřít dříve uznáním založený právní vztah příbuzenství, zatímco pouze devět států takové popření neumožňuje (§ 36 výše). Soud poznamenává, že studie byla provedena v roce 2012 a že právní úprava v některých státech se mohla v mezidobí změnit. Nicméně i přesto lze konstatovat, že většina států sice umožňuje popření otcovství založeného souhlasným prohlášením, nicméně konsensus v této otázce neexistuje, a tedy není na místě omezovat prostor státu pro uvážení. Z výše uvedených okolností vyplývá (viz § 59-60), že stát měl v této věci široký prostor pro uvážení.

34. Nicméně ani v takovém případě volba učiněná státem neuniká zcela kontrole Soudu. Ten musí posoudit, ve světle všech okolností případu, důvody, které stát vedly k přijetí konkrétního řešení, a prošetřit, zda byla zachována spravedlivá rovnováha mezi protichůdnými zájmy. Musí proto přihlídnout k základnímu principu, podle kterého vždy, když se jedná o situaci dítěte, jeho nejlepší zájem musí být předním hlediskem (Mandet, cit. výše, § 53; Mennesson proti Francii, č. 65192/11, 26.6.2014, § 81; a Krisztián Barnabás Tóth, cit. výše, § 32). Soud nemá zároveň za úkol suplovat národní orgány při výkonu jejich funkcí, neboť tyto orgány mají přímý kontakt s jednotlivými osobami zúčastněnými na řízení. Náleží mu pouze hodnotit rozhodnutí vydaná těmito orgány v rámci jejich pravomocí z pohledu relevantních ustanovení Úmluvy (viz výše citovaná rozhodnutí Ahrens, § 64; Marinis, § 61; a A. L. proti Polsku, § 66).

35. Soud již v minulosti rozhodl, že je povinností státu zvažovat, zda je v zájmu dítěte, aby mohlo rozvíjet vztah se svými biologickým otcem, a to například prostřednictvím práva styku. Biologický otec by neměl být zcela vyloučen z možnosti založit své otcovství a neměl by být zcela vyloučen ze života dítěte, ledaže by byly dány závažné důvody související s nejlepším zájmem dítěte. To však nutně neznamená, že by měl stát povinnost povolit putativnímu otci popřít právní otcovství jiného muže (Kautzor, cit. výše, § 76-77; a Ahrens, cit. výše, § 74). Nicméně nemožnost muže, který o sobě tvrdí, že je biologickým otcem dítěte, založit k dítěti vztah otcovství pouze z toho důvodu, že otcovství k dítěti již uznal jiný muž, byla již v minulosti

prohlášena za rozpornou s čl. 8 (Rózański, cit. výše, § 79). Ve věci Rózański Soud uvedl, že skutečnost, že orgány disponují pravomocí uvážit, zda zahájí řízení o popření uznaného otcovství, nelze samu o sobě kritizovat. Nicméně v této věci vedla Soud skutečnost, že otec neměl přímý přístup k procesu, jehož prostřednictvím se lze domoci určení otcovství, a skutečnost, že neexistovala ani rámcová úprava způsobu, jímž má být diskreční pravomoc orgánů popřít otcovství vykonávána ve spojení se způsobem, jakým byly projednány opakované návrhy stěžovatele na popření otcovství, k závěru, že došlo k porušení čl. 8 (Rózański, cit. výše, § 75–79).

36. V jiných věcech Soud dospěl k závěru, že pokud orgány odmítly zabývat se návrhy na určení otcovství stěžovatele, nedošlo k porušení spravedlivé rovnováhy a nedošlo tak k porušení čl. 8 tehdy, bylo-li odmítnutí odůvodněno nejen skutečností, že k dítěti již bylo otcovství určeno na základě souhlasného prohlášení nebo v souladu se zákonnou domněnkou otcovství, ale dále též existencí sociálních a rodinných vazeb mezi dítětem a jeho právním otcem a matkou (viz výše citovaná rozhodnutí Ahrens, § 74; Kautzor, § 77; Marinis, § 77), anebo posouzením domácích soudů, že by v konkrétním věci nebylo určení otcovství v zájmu dítěte (Nylund, cit. výše; a Krisztián Barnabás Tóth, cit. výše, § 33). Ve všech těchto věcech Soud zdůraznil, že zákaz, aby biologický otec dosáhl určení otcovství ke svému dítěti, nebyl absolutní a že národní právní řády stanovily podmínky, za kterých popření otcovství bylo možné, například tehdy, pokud právní stav nekorespondoval se sociální a rodinnou realitou (viz výše citovaná rozhodnutí Ahrens a Kautzor), nebo tehdy, měl-li biologický otec v době početí dítěte trvalý vztah s matkou dítěte, která v této době přerušila soužití s právním otcem dítěte (Marinis, cit. výše, § 30 a 70). Soud vzal dále v úvahu, že rozhodovací proces, který vedl k takovému zákazu, se vyznačoval určitými zárukami, jako například že došlo k posouzení konkrétních okolností případu příslušnými orgány, že byly vyvažovány jednotlivé zájmy, které byly ve hře, a zejména že byl vzat v potaz nejlepší zájem dítěte a že měl stěžovatel možnost vysvětlit svůj postoj a objasnit svou osobní situaci (Ahrens, cit. výše, § 76–80; a Krisztián Barnabás Tóth, cit. výše, § 33–36).
37. V projednávané věci Soud konstatuje, že národní právo nestanoví žádnou možnost, jak by mohl muž, který tvrdí, že je biologickým otcem dítěte, k němuž bylo již otcovství určeno souhlasným prohlášením, přímo popřít uznané otcovství jiného muže nebo se domoci určení svého otcovství k dítěti. Z tohoto zákazu přitom zřejmě neexistuje výjimka. Soud shledal, že jakkoliv nedávne rozhodnutí kasačního soudu zřejmě naznačuje, že by bylo možné přímo podat návrh podle čl. 8 Úmluvy, žádný příklad podání takového návrhu není Soudu znám a obdobný návrh podaný prvním stěžovatelem v roce 2015 byl prohlášen za nepřijatelný (§ 14, 31 a 32 výše).
38. Soud zdůrazňuje, že zákaz, který národní právní řád stanoví, byl také v případě stěžovatelů uplatněn, neboť národní soudy odmítly návrhy stěžovatelů z důvodu nedostatku aktivní legitimace. Při odmítnutí těchto návrhů na základě relevantní ustanovení zákona o rodině vzaly národní soudy v úvahu toliko pouze skutečnost, že k dětem již uznali otcovství jiní muži. V průběhu řízení nebyly nikterak zohledněny konkrétní okolnosti každého z případů ani situace účastníků řízení – dítěte, matky, právního otce a putativního otce (§ 11, 14 a 18 výše, viz Rózański, cit. výše, § 77).
39. Soud shledal, že bulharské právo stanoví, že státní zástupce nebo územní ředitelství orgánu sociální pomoci mohou podat návrh na popření otcovství určeného souhlasným prohlášením, který může vyústit v zneplatnění takového prohlášení, pokud takto založený právní stav nekoresponduje s biologickou realitou (čl. 66 odst. 5 zákona o rodině). Ani zákon o rodině, ani žádný jiný normativní akt nespécifikuje, za jakých okolností mají orgány této pravomoci využít; vyplývá nicméně z judikatury a z vyjádření Kanceláře sociální pomoci, že takový návrh podle čl. 66 odst. 5 zákona o rodině je podán tehdy, existuje-li podezření, že k uznání otcovství došlo za účelem obcházení právních úpravy osvojení nebo v případě ohrožení dítěte (§ 27 výše).
40. Soud vzal v potaz existenci této možnosti, která se zdá být v praxi skutečně užívána, ale připomíná, že podání takového návrhu nebylo stěžovatelům přímo dostupné: jeho využití závisí

na rozhodnutí veřejných orgánů - státního zastupitelství nebo orgánu sociální pomoci - které disponují diskreční pravomocí takového prostředku využít nebo nikoliv. Nadto neexistuje žádná veřejně přístupná úprava, která by stanovila, ve kterých případech tyto orgány mohou nebo musí toto své právo využít, a jaký je další postup (viz Rózaňski, cit. výše, § 73 a 76). Muž, který tvrdí, že je biologickým rodičem dítěte se jistě může na tyto orgány obrátit a požádat je o podání zmíněného návrhu. Tyto orgány nemají nicméně žádnou právní povinnost jeho žádost vyslyšet (jakkoliv to může být provedeno v rámci sociálního šetření) nebo své rozhodnutí návrh nepodat jakkoliv odůvodnit. Nadto případné odmítnutí podat takový návrh nepodléhá soudnímu přezkumu.

41. Nadto orgány při svém rozhodnutí, zda návrh podají či nikoliv, nejsou povinny vážit jednotlivé zájmy, které jsou ve hře. Jakkoliv se zřejmě zabývají tím, zda je podání návrhu v zájmu dítěte, zejména v případě ohrožení zdraví či blaha dítěte nebo v případě, že došlo k obcházení legislativy upravující osvojení, nezdá se, že by jakkoliv zvažovaly také další oprávněné zájmy, zejména zájmy biologického otce.
42. Cílem případného návrhu nadto není určení otcovství biologického otce dítěte, ale pouze zneplatnění určení otcovství souhlasným prohlášením; tento návrh je přitom zřejmě vnímán jako krajní prostředek použitelný pouze v mimořádných situacích, kdy je ohroženo respektování platné právní úpravy nebo kdy dochází k ohrožení dítěte, a nikoliv tehdy, kdy jde o pouhý spor o určení otcovství. Z těchto důvodů tento prostředek nápravy nemůže být zřejmě použit v případě druhého stěžovatele (§ 16-19 výše).
43. Pokud jde o prvního stěžovatele, návrh na zneplatnění uznání otcovství byl státním zástupcem na návrh stěžovatele podán, Soud nicméně zdůrazňuje, že řízení bylo skončeno poté, co státní zástupkyně vzala svůj návrh zpět, a to aniž by jakkoliv své zpětvzetí zdůvodnila, aniž by soudy měly možnost posoudit oprávněné zájmy, které jsou ve hře, a aniž by měl stěžovatel možnost vyjádřit nesouhlas se zpětvzetím nebo se proti rozhodnutí odvolat (§ 12-13 výše).
44. Z toho plyne, že možnost obrátit se na státní zastupitelství nebo na územní ředitelství orgánu sociální pomoci za účelem dosažení podání návrhu na zneplatnění určení otcovství příslušnými orgány podle čl. 66 odst. 5 zákona o rodině nemůže být považována za efektivní prostředek nápravy způsobilý zhojit situaci, na kterou si stěžovatelé stěžují.
45. Pokud jde o argument vlády, že stěžovatelé měli možnost uznat otcovství k dětem ještě před jejich narozením, Soud poznamenává, že čl. 64 zákona o rodině skutečně umožňuje uvedeným způsobem uznat rodičovství k dítěti, a to od jeho početí. Vzal nicméně v úvahu také argumenty stěžovatelů, že to ve skutečnosti není vždy skutečně možné - druhý stěžovatel si pravděpodobně nebyl těhotenství matky dítěte vůbec vědom - a že každopádně nejde v Bulharsku o obvyklou praxi.
46. Soud nadto shledal, že i v případě, že by došlo k takovému uznání, má matka možnost zabránit jeho právním důsledkům, pokud pouhým prohlášením projeví s uznáním otcovství nesouhlas (§ 21 výše). Pokud následně matka udělí souhlas s uznáním otcovství učiněným jiným mužem (§ 22 výše) předtím, než stihne první muž podat k soudu návrh na určení otcovství, dostane se tento muž, a to i tehdy, je-li skutečně biologickým otcem dítěte, do shodné situace, v jaké jsou nyní stěžovatelé, tedy do situace, kdy nebude mít žádnou možnost, jak se domoci svého otcovství. Z těchto důvodů se možnost učinit prohlášení o určení otcovství, tak jak navrhuje vláda, nezdá být efektivním prostředkem založení právního otcovství v případě nesouhlasu matky.
47. Za těchto okolností nemůže Soud stěžovatelům dávat k tíži, že před narozením dítěte prohlášení o uznání otcovství k dítěti neučinili. A nadto zdůrazňuje, že v obou případech stěžovatelé činili kroky k určení otcovství již od okamžiku, kdy se o narození dětí dozvěděli.
48. Z výše uvedeného tedy plyne, že stěžovatelé neměli žádnou efektivní možnost popření příbuzenského vztahu založeného uznáním a ani žádnou možnost založení vlastního otcovství k dítěti. Soud konstatuje, že tato situace je důsledkem rozhodnutí bulharského zákonodárce, jehož cílem bylo zajistit stabilitu rodinných vztahů a privilegovat již existující příbuzenské

vztahy před možností dosáhnout právního uznání biologického otcovství. Jakkoliv je pochopitelné, že národní orgány braly v potaz skutečnost, že dítě již má právního otce, Soud je toho názoru, že bylo nezbytné vzít v úvahu také další okolnosti případu. Zdůrazňuje přitom, že při odmítnutí návrhů podaných stěžovateli podle příslušných právních předpisů národní soudy zdůvodnily svá rozhodnutí výhradně tím, že k dětem již uznali otcovství jiní muži, aniž by však vzaly v úvahu další okolnost každého z případů a situaci konkrétních účastníků řízení – dítěte, matky, právního otce a putativního otce (viz Rózański, cit. výše, § 77).

49. Za těchto okolností Soud dospěl k závěru, že i přes široký prostor k uvážení, který měl stát k dispozici, nebylo respektováno právo stěžovatelů na respektování soukromého života. Proto odmítl námitky vznesené vládou a uzavřel, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

III. POUŽITÍ ČLÁNKŮ 46 A 41 ÚMLUVY

1. Použití článku 46 Úmluvy
2. Relevantní části ustanovení čl. 46 Úmluvy zní:

„1. Vysoké smluvní strany se zavazují, že se budou řídit konečným rozsudkem Soudu ve všech případech, jichž jsou stranami.

2. Konečný rozsudek Soudu se doručuje Výboru ministrů, který dohlíží na jeho výkon.“
3. První stěžovatel žádá Soud, aby předestřel vládě, jaká opatření je nutné přijmout při výkonu rozhodnutí v souladu s čl. 46. Domnívá se, že individuální opatření, která by měla být přijata, by měla umožnit znovuotevření řízení o jeho návrhu na popření otcovství V. a na určení jeho otcovství. Pokud jde o obecná opatření, navrhuje, aby byl zákon o rodině upraven takovým způsobem, aby umožnil popření otcovství uznaného třetí osobou, existuje-li na tom legitimní zájem, například znovuzavedením možnosti, která existovala ve starším zákoně o rodině, který byl účinný do roku 2009.
4. Soud připomíná, že podle čl. 46 Úmluvy mají smluvní strany povinnost podřídit se pravomocným rozsudkům vydaným Soudem v řízeních, jejichž byly účastníky, a Výbor ministrů Rady Evropy je pověřen na výkon těchto rozsudků dohlížet. Je na státu, jehož porušení Úmluvy bylo Soudem shledáno, aby si pod dohledem Výboru ministrů zvolil, jakými prostředky docílí změn ve svém právním řádu, aby dostal svých závazků podle čl. 46 Úmluvy. Aby Soud pomohl státu naplnit tyto závazky v souladu s citovaným ustanovením, může státu předestřít, jaký druh opatření, individuálních a/nebo obecných, by mohl přijmout, aby tak ukončil nežádoucí situaci (viz, mimo jiné, Stanev proti Bulharsku [VS], č. 36760/06, 17.1.2012, § 254-255).
5. V projednávané věci Soud připomíná, že dospěl k závěru, že byl porušen čl. 8 Úmluvy proto, že stěžovatelé neměli podle národního právního řádu žádnou možnost, jak docílit právního uznání jejich biologického otcovství, a to pouze z toho důvodu, že k dítěti již uznal otcovství jiný muž, a to aniž by došlo k posouzení proporcionality takového zásahu nebo k vyvažování protichůdných zájmů, které jsou ve hře. Soud uvádí, že pokud jde o natolik citlivou záležitost, jakou je příbuzenství a vztah mezi rodiči a malými dětmi, národní orgány, které mají s těmito jednotlivci přímý kontakt, mají lepší pozici pro to, aby zhodnotily všechny zájmy, které jsou ve hře. Poznává přitom, že novelizace zákona o rodině, která by rozšířila možnost popírat rodičovství založené souhlasným prohlášením, především na osobu, která tvrdí, že je biologickým otcem dítěte, je již připravována (§ 35 výše). Za těchto okolností se Soud domnívá, že národní orgány ve spolupráci s Výborem ministrů mají lepší pozici pro rozhodnutí o konkrétních obecných i individuálních opatřeních, která budou přijata za účelem výkonu tohoto rozsudku.

(...)

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. Rozhoduje o spojení stížností;
2. Spojuje námitku nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy vznesenou vládou ke společnému projednání s důvodností žaloby;
3. Prohlašuje stížnosti za přijatelné;
4. Rozhoduje, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy a odmítá námitky vlády;

(...).

(Zpracovala Mgr. Martina Grochová)